

Presidentti Kekkonen ja puolustusvoimien johdon suhteet 1960-luvun alussa

Jalkaväenkenraali Sakari Simelius otti vastaan puolustusvoimain komentajan tehtävät 29.10.1959. Presidentti Kekkonen muistutti hänelle ilmoittautumisen yhteydessä, että puolustusvoimissa ei ole lupa politikoida. Uusi komentaja joutui kuitenkin mukaan puolustuspoliittiseen päätöksentekoon hyvinkin kiihkeässä vaiheessa, joten osallistumista politiikkaan ei voinut kokonaan välttää.

Kysymys oli siitä, miten upseerit voisivat vaikuttaa maanpuolustuksen kehittämispäätöksiin joutumatta osallisiksi sisä- ja ulkopoliittisesti arkoihin kiistoihin. Simeliuksen kauden alussa ongelmat koskivat paljolti henkilösuhteita puolustusvoimien sisällä ja toimivallan jakoa suhteessa puolustusministeriöön. Oli myös meneillään kamppailu puolustusvoimien roolista Kekkonen ajan turvallisuuspolitiikassa.

Puolustushallinnon johdon keskinäisissä henkilösuhteissa oli tavan takaa kireyttä, jolloin myös presidentti joutui usein tuomariksi. Perustavaa rakenteellista ongelmaa, joka aiheutui puolustuspolitiikan johdon dualismista, ei kyetty ratkaisemaan selkeän työnjaon määrittämisellä. Jatkuvasti esiintyi tapauksia, joissa puolustusministeriö ja pääesikunta päätyivät vastakkaisiin käsityksiin, eikä yhteistoiminta asioiden valmisteluvaiheessa sujunut kovin hyvin. Puolustusministeri kantoi puolustuspolitiikan kokonaisuudesta poliittista vastuuta, mutta "sotilaskäskyasioita" ratkottiin suoraan linjalla tasavallan presidentti - puolustusvoimain komentaja. Puolustusneuvoston rooli neuvoa-antavana ja toimintoja koordinoivana elimenä oli vielä selkiintymätön, eivätkä hallitus ja eduskunta osallistuneet aktiivisesti puolustuskysymysten käsittelyyn.

On vaikea eritellä, missä määrin poliittiset ongelmat aiheutuivat henkilöistä, joiden keskinäiset välit sodan jäljiltä ja rikkinäisen sisäpolitiikan vuoksi olivat usein aika huonot. Ulkopoliittiset mielipide-erot tulivat esiin lähinnä suhtautumisessa kalustohankintoihin, jolloin läntinen ja itäinen orientaatio kilpailivat keskenään.

Puolustusministeriön, pääesikunnan ja tasavallan presidentin välisten suhteiden ongelmista saa selvän joskin yksipuolisen kuvan Sakari Simeliuksen muistelmissa (1983). Ne perustuivat tarkasti pidettyihin päiväkirjoihin, joista hän kuitenkin jätti julkaisematta monien yksityiskohtien ohella myös eräitä aroiksi tai muuten salattaviksi koettuja asioita.

Simelius nimitti kriisiksi kiistojaan puolustusministeri Leo Häppölän ja kansliapäällikkö kenraalimajuri Paavo Lammetmaan kanssa vuosina 1960 - 1961. Erimielisyydet koskivat lähinnä henkilöstöpolitiikkaa ja hankintojen suoritusperiaatteita. Tuolloin presidentti Kekkonen asettui johdonmukaisesti tukemaan Simeliusta, vaikka puolustusministerinä oli hänen puoluetoverinsa.

Kesällä 1961 vaihtui hallitus, kun pääministeri Sukselainen joutui oikeusjutun vuoksi eroamaan. Hallituksen johtoon nousi Martti Miettunen, ja uudeksi puolustusministeriksi tuli Lars Björkenheim. Hänen kanssaan puolustusvoimain komentajan ja pääesikunnan yhteistyö lähti jo paremmin käyntiin, mutta järjestelmän rakenteelliset ongelmat jäivät vaivaamaan.

Noottikriisin aikana syksyllä 1961 tasavallan presidentin, ulkoasiainministeriön ja puolustusvoimien johdon välille kehittyi erimielisyyksiä, jotka koskivat tilannearviota ja päätöksien tekotapaa. Puolustusvoimain komentajan kannalta kysymys oli sotilaallisesta kriisistä, kun taas ulkopoliittinen johto halusi nimenomaan välttää sotilaallisia painotuksia. Presidentti Kekkonen kielsi valmistautumisen sotilaallisiin neuvotteluihin, mutta

sotilasjohdossa tilanne nähtiin yhä vakavana. Eri teitä oli tullut tietoja, että kysymys oli todella ilmapuolustuksen vahventamisen tarpeesta eikä siitä selvittäisi ilman näyttäviä toimia.

Kenraali Simelius sai 15.11. kutsun presidentin luo ja odotti saavansa lisäohjeita mahdollisten neuvottelujen alkamisen varalta. Kekkonen järjesti kuitenkin yllätyksen, josta Simelius kertoo muistelmissaan: "Sain käskyn saapua Tamminiemeen Tasavallan presidentin puheille. Luulin, että kysymyksessä olivat yleisen tilanteen aiheuttamat ongelmat. Varasin mukaan puolustusministerille jättämäni muistion puuteluetteloineen sekä yya-sopimukseen kuuluvat asiapaperit. Yllätyin itsekkin, kun presidentti sanoi, että erään professorin pitäessä esitelmiä yliopistossa ja esittäessä, että Suomen puolustusvoimat puolustavat maataan yya-sopimuksen mukaisesti, eräs opiskelija oli noussut ylös ja sanonut, etteivät kapteenit selittäneet asiaa näin vaan sanoivat pääviholliseksi Neuvostoliiton. 'Miten tämä on selitettävissä?' presidentti tiukkasi." Simelius kirjoitti muistiinpanoihinsa: "Käynti teki masentavan vaikutuksen."

Juhani Suomen mukaan tapauksen tausta oli seuraava: "Kun Simelius ei suostunut ymmärtämään Kekkonen jarrutteluyrityksiä, presidentti ryhtyi etsiskelemään keinoa, jolla näpäyttää komentajaa tämän innokkuudesta. Tilaus tarjoutui, kun professori Puntila tuli kertomaan Hämmäläis-Osakunnassa järjestetystä tilaisuudesta. Nootista keskusteltaessa oli asepalveluksesta vasta kotiutunut ylioppilas Jyrki Vesikansa kertonut, että asevelvollisten koulutus suuntautui edelleenkin päin inhaa itää." Kekkonen kutsui heti Simeliuksen luokseen ja piti tälle ankaran puhuttelun vaatien, ettei moinen saanut enää jatkoa."

Nuo kaksi sitaattia kertovat havainnollisesti, kuinka erikoisella tavalla nootikriisiä tuossa vaiheessa hallittiin. Simelius oli yllätynyt, koska he olivat aikaisemmin tulleet hyvin toimeen keskenään. Tapauksen jälkeen Simeliuksen suhteet Kekkoneseen selvästi jäähtyivät. Kekkonen puolestaan sai aiheen syyttää Simeliusta kömpelöstä sekaantumisesta ulkopolitiikkaan ohjuskauppojen aikaan vuonna 1962. Samantapaiset syytökset toistuivat lähivuosina eri yhteyksissä, mutta perustavista puolustuspolitiikan kysymyksistä presidentti ja puolustusvoimain komentaja kykenivät kyllä sopimaan.

Lähteet: Pekka Visuri, Idän ja lännen välissä – puolustuspolitiikka presidentti Kekkonen kaudella (2. p. 2010), s. 42-150; Pertti Salminen, Puolueettomuuden nimeen. Sotilasjohto Kekkonen linjalla ja sen sivussa 1961 - 1966 (1995); Sakari Simelius, Puolustusvoimien puolesta (1983), s. 149 - 304; Juhani Suomi, Kriisien aika (1992), s. 509 - 511 ja 593 - 595; Juhani Suomi, Presidentti (1994).